

Grevinnan, ett fängslande levnadsöde

Året kunde ha varit 1950. Jag var som så många gånger tidigare på besök hos min mors ingifta moster. Moster, som även jag kallade henne, bodde nära den gård jag växte upp på. Hon var ofta ensam hemma på dagarna så hon hade gott om tid och en liten flicka som jag kände sig alltid välkommen hos henne. Hon bjöd på hemkokt hallonsaft och kex eller kakor.

Mosters hus bestod av kök och rum samt en lika stor del som ej var färdigbyggd, alltså ej inredd och isolerad. Därtill en övervåning där ett sommarrum var iordningställd och möblerat. Ute på gården fanns en stuga och moster och morbror flyttade ut i denna så fort vädret tillät. Det var en speciell känsla när man kom dit och kunde konstatera att de hade flyttat ut. Då var det sommar, hela huset luktade sommar, enkla fönster som tog in ljuset på ett speciellt sätt, skira gardiner och under huset fanns källaren där moster förvarade sin goda hallonsaft.

Det hände mer än en gång att moster nämnde för mig att hon hade varit i tjänst som piga hos grevinnan i Skanderåsen. Detta var innan hon gifte sig och jag vet inte hur lång tid det kunde ha varit. Hon mindes säkert ofta den tiden under sitt liv, det förstod jag redan då. Jag minns att hon visade mig hårborste och kam i silver och talade om att hon fått dessa av grevinnan. Moster hade dessa liggande bredvid radion som stod uppe på en skänk. Radion var ungefär en halv meter bred och höjden var något större. Detta var tidens radioapparater. Moster lyssnade varje morgon på morgonandakten, det var mycket viktigt för henne.

Jag hade nog inte så stort intresse av grevinnan då, kanske förstod jag inte riktigt vad det betydde, alltså att vara grevinna och hur man levde då. Jag hade ju läst sagoböcker om prinsessor och drottningar men det var ju någonting annat. Som barn tyckte jag mest om Pelle Svanslös, jag växte ju upp på landet med kor, hästar får och en egen katt. Hade jag varit intresserad av grevinnan hade jag förstås frågat och jag tror att moster gärna hade berättat.

Senare har jag funderat på om tiden hos grevinnan satt sina spår hos moster. Moster var mycket intresserad av blommor, hon hade ett stort land med mest perenner, blommor som kommer år efter år. Kanske var det ett intresse hon fått under sin tid hos grevinnan. Det var inte så vanligt i min barndom att man odlade för nöjes skull. Odlar gjorde man för att överleva. För mosters del fanns det väl inte så stora möjligheter att praktisera sina kunskaper och intressen från grevinnetiden. Mosters resurser kunde på inget vis jämföras med grevinnans, men mosters minnen från grevinnetiden tror jag var som en diamant hon tog fram många gånger under sin levnad och återupplevde.

Tiden gick, jag växte upp, blev tonåring. Några kompisar och jag var ute på cykelutflykt. Vårt utflyktsmål var Skanderåsen. Dit var det ungefär två mil. Det fanns en fotograf där och detta var vårt ärende. Vi ville föreviga vår ungdoms fräschör.

Så med ens såg jag grevinnans hus. Jag kände igen det. Det var ingen tvekan. Så vackert. Vilken veranda. Så fin trädgård det måste ha varit en gång. Huset var redan då förfallet, det låg på en hög kulle, inte långt från Storsjöns strand och med utsikt över Hoverberget. Jag tänkte på moster igen som gick här som piga. För mitt inre såg jag ångbåtstrafiken på Storsjön. Jag såg finkladda människor gå omkring på gräsmattan, damerna hade parasoller, herrarna elegant klädda med hatt och rökande cigarr.

Tills nästa gång jag återser grevinnans hus har det gått ungefär 40 år. Vi är framme i nutid. Moster har för länge sedan avlidit och vi hann ej prata mera om hennes tid hos grevinnan. Jag har hunnit bli 56 år och har upplevt mycket i mitt liv. Livet har blivit mer och mer tidspressat och det finns knappast längre tid till eftertanke och minnen, men längst bak i mitt huvud har

grevinnan legat, mystisk, annorlunda. Det är därför jag denna sommar på nytt befinner mig vid hennes hus.

Huset finns kvar, men mycket förfallet. Jag går runt och tittar in genom fönstren. Innerväggarna är delvis borta, nya ägaren håller på att renovera. Pampiga kakelugnar står kvar. Utsikten är densamma denna vackra sommarkväll. Nu ska jag ta reda på mera om den kvinna som kallades grevinna. Hennes födelse, liv och död.

Grevinnans riktiga namn var Brita Olofsdotter. Hon föddes i Brynje 1879. Brita var dotter till Olov och Anna Persson, och näst äldst av tio syskon. Familjen flyttade senare till Holmbäckånga i Bingsta, där föräldrarna byggde en liten stuga sammanbyggd med ladugård. Detta byggnadssätt var vanligt på den tiden. Fadern åkte till USA när Brita var 11 år gammal. Det var ju vanligt att man sökte sig till det stora landet i väster för att skapa sig en bättre framtid än den Sverige kunde ge. Brita var alltså född i mycket enkla förhållanden. När hon var 12 år fick hon flytta till sin moster Brita och hennes make Johannes Larsson som bodde i ett torp strax intill.

Flickan Brita hade gott läshuvud. Det berättas att det på den tiden var sed vid konfirmationen att läsbarerna skulle "stå på gången" med placering efter rang och begåvning. Först i ledet stod inspektör Wallmarks dotter, motiverad av att fadern var inspektör, sedan kom Brita. Brita var fattig men begåvad.

När Brita var 17 år kom hon till Östersund som piga hos två lärarinnor. Här stannade hon ett år varefter hon styrde kosan till huvudstaden. Här arbetade som servitris på Djurgårdsbrunns vårdshus i Stockholm. Det var också här som Britas liv radikalt förändrades. På vårdshuset bodde en ingenjör Berglund med engelskfödd fru. Makarna var barnlösa. De föll för bingstaflickans omvittnade charm, utstrålning och vackra utseende. Brita erbjöds att följa med tillbaka till England. Fru Berglund var sjuklig och Brita skulle vara vårdarinna och sällskapsdam. Man kan nog förmoda att här såg Brita sin möjlighet att komma sig fram i livet, klarsynt och begåvad som hon var. Brita följde med till England.

Under sin första tid i England skrev Brita ofta hem till sina föräldrar och syskon och berättade om sitt nya liv. Makarna Berglund var mycket frikostiga mot henne. Hon fick fina kläder och hon fick lära sig språk. Engelska och franska talade hon flytande, tyska och italienska någorlunda.

Brita fick lära sig att umgås med "fint folk". Hon var fascinerad av allt detta och var barnsligt förtjust i vackra kläder. Hon klädde upp sig i den ena blåsan flottare än den andra och poserade sedan för fotografen. Dessa foton skickades sedan hem till släkt och vänner. Man kan förstå att Brita trivdes som fisken i vattnet. Född fattig, vacker, begåvad. Nu rik och med naturlig förutsättning att ta för sig av allt som livet nu kunde ge henne.

Det var aktuellt för Brita att presenteras vid engelska hovet av lord Corch. Det halssmycke som hon skulle bära vid detta tillfälle var värderat till 35.000 kr. Av någon anledning blev denna presentation inställd men för framtiden finns en tavla där Brita bär en otroligt vacker praktdräkt och halssmycket, allt avsett att bäras vid hovpresentationen.

Makarna Berglund var ofta ute och reste, och det var under en resa från Italien som fru Berglund avled. Några år senare dog även ingenjör Berglund.

Hur det hade ordnats så att Brita fick arva makarna Berglund kan ej med säkerhet sägas. Själv sade Brita att hon blivit adopterad av makarna Berglund. Men det mest troliga är att ingenjör Berglund ingått äktenskap med Brita kort före sin död.

Genom arvet fick Brita en stor förmögenhet, en förmögenhet som i huvudsak bestod av aktier och andra värdepapper och vars avkastning Brita skulle kunna leva kungligt på.

Under den tid som följde reste Brita eller "Skuckugrevinnan" som hon nu kallades, mellan London och Bingsta. Brita hade egen sällskapsdam som hette Eugenie. Man kan förstå att damerna väckte uppmärksamhet både i Östersund och i hembygden. Två så eleganta damer sågs sällan i denna bygd på den tiden. Det har berättats att damerna vid ett besök i Östersund haffades av polisen som misstänkte att de var spioner.

Man kan förstå att folk undrade och spekulerade varifrån grevinnan hade fått allt. Avundsjukan fanns då som nu och mer eller mindre onda antydningar om varifrån grevinnan hade fått sina pengar fanns i omlopp. Utpressning, skumma affärer i London eller någon stormrik engelsk ädling som kommit i klorna på charmfulla Brita i Holmbäckänga. Det talades också om att Brita hade hunnit gifta sig med en engelsk greve och det skulle vara denna tillfälliga allians som skulle gett Brita både titeln grevinna och förmögenheten. Man kan väl också ana att ordet grevinna hade uppkommit och kunde uttalas med en något nedsättande ton.

Grevinnan var en mycket snäll och hjälpsam människa, hon glömde aldrig sitt ursprung. Hon lät bygga ett nytt bostadshus i Holmbäckänga åt sin familjen. Hon hjälpte sina syskon med pengar till utbildning. När hennes syster Sara skulle gifta sig var det Brita som betalade hela bröllopet. Både utstyrsel och förtäring var något utöver det vanliga. Sedan bjöd Brita brudparet samt föräldrarna på resa till England.

Man förstår att denna resa var en stor upplevelse för föräldrarna. Det har berättats att mamman blev mycket sjösjuk och blev då hänvisad till en första klass hytt som några dagar tidigare använts av prinsessan Margareta av Sverige. Detta var något mamman senare ofta berättade för sina vänner med stolthet. Pappan mindes gärna världstenoren Carusos konsert och den berömda sopranen Nellie i Faust på Covent garden-teatern.

Under bröllopsresan i London skrev Brita till Oskar i Kvitsle. Oskar var systemen Saras svåger, alltså bror till Saras man J P Danielsson, och bad att han skulle komma över till London. Man kan ju gissa att tycke hade uppstått på Saras bröllop. Det blev förlovning mellan Brita och Oskar. Varför valde Brita en bonde till make? Brita borde inte sakna uppvaktning från de kretsar hon rört sig i under de senaste åren. Det sägs att vänner hade avrått förbindelsen, men de två trotsade varningarna. Britas skönhet har redan omtalats men Oskar var också en stilig man.

År 1907 beslöt sig Brita att flytta hem. Hon hade tidigare köpt en större fastighet med tillhörande jordbruk i Skanderåsen. Huset var uppfört 1897 av Erik och Olov Kjellsson. Något konstigt i detta sammanhang är att Brita tog ut flyttningsbetyg från sin ursprungliga stockholmsförsamling trots att hon bott i London i många år och även varit skriven i Nizza under en period. Frågor vi aldrig får svar på.

Den 5 juli 1908 vigdes Brita och Oskar i Bergs kyrka. Det blev ett bröllop bygden talade om i många år. Bröllopsföljet kom i båt från kyrkan till Skanderåsens kaj, varifrån Brita och Oskar bars i brudstol till bröllopsgården. Det sägs att efternamnet Tirén togs i samband med att bröllop ingicks mellan Brita och Oskar. Tirén var ett gammalt släktnamn på Oskars sida. Många foton finns från bröllopet. Ett foto finns från dagen efter bröllopet, där alla gäster samlats utanför huset på den pampiga entrén med stor balkong. Det är svårt att säga hur många gäster det var, gissningsvis runt 200. Det var ett mycket vackert hus, frikostligt utsmyckat med snickarglädje. Man kan föreställa sig att inredningen i detta herrgårdsliknande hus var något utöver det vanliga. Brita hade tagit dit rikligt med bohag från London och kompletterat med köp av högsta kvalité i Sverige. För bröllopsdansen hade en loge byggts. Delar ur musikkåren vid I 23 hade engagerats. Bröllopsmiddagen bestod av idel specialitéer.

Det var säkert många som undrade varför Brita lämnade det lyxliv hon levt ute i Europa. Hade hon tröttnat på denna sortens liv? Nu skulle det visa sig att livet i Skanderåsen inte blev särskilt lugnt när det gällde fester. Paret Tirén levde helt enkelt lyxliv i Skanderåsen. Brita

Tirén var en charmerande värdinna och de tirénska kalasen var ett hett samtalsämne i bygderna. Paret reste också en hel del, en Romresa som de företog gick lös på 10.000 kr, det var mycket pengar på den tiden.

Paret Tirén omgav sig med djur, ett koppel hundar, vackra hästar och i ladugården full besättning. Man kan också förstå att antalet anställda ej heller var så få. Brita hade bland annat en anställd sjuksköterska.

Omtalade blev greveparets färder genom bygderna i den specialbeställda Tidaholmsgiggen. När greveparet var i antågande samlades gärna folk för att få se en skymt av paret i sin eleganta kärra. Det var en ära att komma i närheten av paret. En bonde kunde berätta att han vid stadsbesök blivit omkörd av grevinneparets tvåanspända rissla, om hur hästarna var skylda av vita virkade täcken och om de åkandes pålsverk, inklusive kuskens. När paret övernattade i Östersund på något hotell blev de ödmjukt uppassade av speciellt avdelad betjäning. Paret behandlades kungligt.

Förutom draghästar hade greveparet ridhästar. Oskar hade fått den utsökt vackra Alger som morgongåva av Brita. Speciellt Brita blev beundrad och omtalad då hon elegant klädd kom ridande på någon av parets hästar. Något sådant ej hade beskådats ute på den jämtländska landsbygden tidigare. När bilen kom utbyttes hästarna som fortskaffningsmedel.

Men Britas liv bestod inte enbart av lyxliv. Det verkade som att Brita aldrig glömde sitt fattiga ursprung. Tidigare har berättats om hur Brita hjälpte sin familj på olika sätt. Men det var inte bara familjen som fick ta del av Britas givmildhet. Fick hon veta att någon familj hade det knapert hände det ofta att hon packade en korg med mat och gjorde hembesök. Hon gick en sjukvårdskurs i Östersund och ställde gärna upp vid barnafödande eller dödsbädd om hon blev ombedd. Under spanska sjukan ställde hon upp som frivillig vid den provisoriska sjukstugan i Hoverberg vilket ledde till att hon själv blev smittad och svävade mellan liv och död men klarade krisen med hjälp av sin privatsköterska fröken Boström. Det berättas att en kolarhustru på hemväg från Östersund ramlade och bröt benet på Skanderåsens station. Gevinneparet hade sitt hem bara några hundra meter från stationen och Brita tog sig an den skadade som fick god omvårdnad. Kvinnan fick stanna kvar hos Tiréns tills hon var återställd. I hemmet kom också en fosterpojke att vistas under ett antal år. Denne blev militär, gifte sig och bildade familj.

Ja här skulle sagan kunna sluta med att de fick barn och levde gott och lyckliga i alla sina dar. Men så enkelt blev inte livet för Brita och Oskar.

Första världskriget kom och Britas omätliga tillgångar i England spärrades. Brita tröstade sig med att det snart skulle bli fred och då skulle hon få ut sina tillgångar som förut. Paret Tirén drog inte ner på sitt lyxiösa liv utan fortsatte som förut. Smycken och bohag värda mycket pengar fanns ju i hemmet i Skanderåsen och dessa gick ju att belåna eller pantsätta. Det sägs också att svågern Danielsson hjälpte makarna Tirén. Paret gjorde en resa till England men utan resultat, värdena var och förblev infrusna.

Det gick en tid men en vacker dag föll det första klubbslaget vid beryktade skanderåsauctionerna. Man kan ju föreställa sig greveparets dilemma under denna period. De så kallade vännerna fanns ej längre. Allt trappades ner och tjänstefolket försvann. Hur påverkades förhållandet mellan Brita och Oskar? De hade ju bara upplevt ett liv i lyx tillsammans. Vardagen kom tassande som ett grått spöke. Om de hade haft förstånd att på ett tidigt stadium börjat leva ett vanligt liv kanske de skulle ha kunnat rädda en del och de kunde ha haft ett bra liv som vanliga människor. Men de hade levt ett så annorlunda liv under så pass lång tid att detta var alltför främmande för dem.

Den ena auktionen följde på den andra. Auktionen den 6 – 7 mars 1922 var den sista, det grevliga boet var skingrat. Hur påverkade svårigheterna förhållandet mellan Brita och Oskar? Slitningarna blev dem övermäktiga. Det sägs att Oskar flyttade hem till Kvitsle redan 1919.

Skiljsmässan blev klar 21 mars 1924, kärleken hade tagit slut. Brita bodde kvar i Skanderåsen till nov 1924. Hon flyttade då, tillsammans med storasyster Lovisa, som varit piga hos Brita i Skanderåsen, till Östersund. Brita var nu 43 år och för att få sitt uppehälle arrenderade hon café Jemten i Östersund. Det grevliga huset hade sålts redan 13 januari 1923 till en Kvitslebo som hette Göran Olsson. Brita fick tydligen bo kvar en tid efter försäljningen. Det måste vara en mycket tung tid för Brita.

Hur kändes det för Brita att komma in till stan som caféidkerska? Hon som under många år blivit upppassad och behandlad som en överhet skulle nu betjäna andra. Man kan förstå att det inte var någon avundsvärd situation.

Det blev också så att Brita stannade i Östersund bara cirka ett år. Den 25 november 1925 flyttade hon till Lund i Forsa församling, Hälsingland. Brita hade träffat Erik Teodorsson från Häggenås. Erik hade flyttat till Lund redan i augusti samma år. Brita och Erik drev tillsammans en lanthandel i Lund

Vistelsen i Lund blev ej så långvarig. I december 1926 flyttade Erik och Brita till Hudiksvall. Erik blev kvar i Hudiksvall under ett år sedan flyttade han tillbaka till Östersund. Förhållandet var slut. Brita bodde kvar i Hudiksvall. Här livnärde hon sig på att undervisa i språk. Under sin period hos makarna Berglund hade hon ju fått lära sig flera språk.

Men livet log mot Brita igen. På nyårsaftonen 1929 förlovade hon sig med Erik Nilsson. Erik var änklings med tre barn och vanlig arbetare. Ett av barnen dog i början av Britas och Eriks bekantskap. De barn som levde var en pojke född 1917 och en flicka född 1922.

Brita och Erik gifte sig 12 juli 1930. Vigseln var borgerlig. I november 1930 flyttade Brita och Erik till Iggesund i Njutångers församling. Man kan ju tycka att det liv som nu Brita hade fått skulle vara en besvikelse för henne. Men enligt uppgift skulle denna tid vara den lyckligaste i hennes liv. Hon hade fått en familj som behövde henne. Hon fortsatte att undervisa i språk. Hon besökte ofta hembygden. Var Brita lycklig för att hon var tillbaka till sitt ursprung? Fick uppleva äkta kärlek och vänskap.

Men ödet skulle slå till i familjen. Brita drabbades 1939 av bröstcancer och avled 4 mars 1940. Den lyckliga tiden kom att vara bara under cirka tio år. Efter Britas död flyttade Erik till Hudiksvall.

Britas grav finns på Mariakapellets kyrkogård i Iggesund. En liten oansenlig gravsten igenväxt med mossor.

Huset i Holmbäckänga, som Brita byggde till sina föräldrar står idag obebott och öde. En ogift broder till Brita bodde där till 60-talet, huset är dock i släktens ägo.

Som tidigare nämnts flyttade Britas förste make, Oskar hem till färdenegården i Kvitsle redan 1919. Han var verksam inom skogsbruket, han flyttade senare till Vigge. Oskar uppnådde en hög ålder. Han dog 92 år gammal, år 1972. Han hade kontakt med sin fosterson och senare sitt barnbarn. Det sägs att han var en man med glimten i ögat. Kanske såg han tillbaka på sin tid som greve med ett leende på läpparna.

Brita fick ett liv i både med- och motgång, ett mer omväxlande, ja mer turbulent liv än de flesta människors. I Britas fall kan man konstatera att, som i många fall, pengar ej ger lycka och tillfredsställelse. Människan är av naturen en varelse som strävar efter det hon ej har. I Britas fall kunde hon kasta fattigdomens mantel under en del av sitt liv. Brita var säkert också lycklig och tillfreds med livet många gånger under denna period. Kanske var Brita lycklig då hon kunde hjälpa andra människor genom att dela med sig av sitt överflöd. När man tagit del av Britas liv får man en känsla av att hon aldrig helt lämnade det liv hon fötts till. Hon gifte

sig med vanliga arbetare, hon vågade inte ta steget att gifta sig in i en annan klass. Hon höll fast vid hembygden. Hon hjälpte vanliga människor som behövde hennes hjälp.

Moster och Brita fick helt olika liv. Mosters liv blev ett liv utan stora händelser. För henne bestod livet i att sitta vid spinnrocken, gå ut i skogen och plocka bär och ris. Av riset band hon kvastar. Hon bidrog med gåvor efter sin förmåga. Jag minns hennes julklappar tidigt på julaftonsmorgonen, det hade ännu ej hunnit bli ljus då hon och hennes man kom med dessa. De hade väl annat som skulle uträttas senare under dagen och därför denna tidiga timma. Julklapparna utgjordes av strumpor, näsdukar och tvål, sådant skulle knappast gå hem hos nutidens barn. Detta var för henne stora händelser. Hur hon såg på Brita skulle ha varit mycket intressant att veta. Kanske såg hon på sitt liv med större tillfredsställelse när hon såg hur Britas liv gestaltade sig.

Moster och Brita föddes under samma förhållanden kanske moster hade det något bättre under sin uppväxt. Moster fick snäll man och en duktig dotter. Levde ett tryggt liv utan stora äventyr och dog vid hög ålder, hade sitt liv med små glädjeämnen. Britas liv var växlande utåt sett under stor del av livet. Slutet av Britas liv kom att likna mosters. Hade också Brita då de små glädjeämnena? Var det därför denna tid kanske var hennes lyckligaste? Brita dog 61 år gammal.

Så har jag då äntligen hösten 2000 fått en del svar på mina frågor runt mystiken kring grevinnan. Britas innersta väsen kan bara fantasin ge svar på. Hela historien om Brita från Holmbäckänga är sådan att den kan sätta fantasin i arbete och ge hennes liv och tankar innehåll.

Mina uppgifter har jag fått genom Jämtlands läns Museum, minnesbanken. Genom Anna-Karin Göransson som är dotter till grevinnehusets nuvarande ägare samt personer jag pratat med ute i bygderna.

Östersund hösten 2000

Ingrid Åkesson